

КУЛЬТУРА ПОКОЛІННОЇ ЄДНОСТІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД

Довгань Наталія Олександрівна¹

¹Кандидат психологічних наук, докторант Інституту соціальної та політичної психології національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>

UDC: 159.9.072.432

АНОТАЦІЯ

Представлено вибудовування теоретичних основ аналізу культури поколінь у контексті методології соціокультурного підходу. Теоретично обґрунтовано модель культури поколіної єдності. Визначені параметри культурного життя покоління: (1) соціокультурні, як основи фундаментальної культури; (2) соціально-психологічні, проявлені у настановах, уявленнях поколінь, цілях соціальних взаємодій; (3) публічного образу покоління у соціокультурній реальності. Окреслено основні коридори проблем поколіного існування у контексті зовнішніх соціокультурних і внутрішньо поколіних інтеграційних факторів. Визначено першим коридором поколіної соціокультурної проблематики безперервні зміни умов існування, що підводять акторів до перебудови форм міжпоколіних взаємодій. Другим суспільним коридором проблем означено процес формування культурних артефактів часу і простору покоління. Як інтерпретативних втілень всечасових культурних форм в актуальні умови існування і передумов конструювання соціокультурних вимірів епохи. Третім коридором визначено стабільні (в часі минулого) і оновлені (в теперішньому часі) дієві форми міжкультурних взаємодій. Об'єктивно-закономірний характер вибудовування яких обумовлюється природними процесами збереження і оновлення традицій.

Ключові слова: покоління, єдність, культура, параметри, культурні основи, коридори проблем.

Постановка проблеми. Вибудовування теоретичних основ аналізу культури поколінь як явища, що розкриває особливості внутрішньо поколіних взаємодій і міжпоколіних

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Nataliia Dovgan

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

форм актуальних фігуративних зв'язків, може бути здійснено у контексті загальнотеоретичних аспектів соціокультурного підходу, що опосередковують суспільні зміни і конструювання поколінних систем. Так, за методологією соціокультурного підходу вивчення культурного і соціального, як єдності, утвореної безперервним ланцюгом поколінь, з одного боку передбачає репрезентацію культури як форми існування і утворення актуальних норм і правил соціальної організації життєдіяльності; з другого – розкриття інституційних і не інституціональних сторін соціального життя (Reznik, 2008). Саме тому, питання культури поколінь, що утворюють єдині смисли реальності, осучаснюють форми взаємодій, вибудовують особливі практики соціальних відносин у пристосуванні до суспільних вимог, можуть бути досліджені у фокусах, *по-перше*, форми організації життєдіяльності – інституту поколінь, як синтезу адаптаційних рухів акторів у складних перетинах культурних систем – інституціоналізованих форм взаємодій (Giddens, 1989: 117–132), як "форм свідомості і дій, що повторюються,.. відтворюються суспільством у тривалій просторово-часовій перспективі» (Giddens, 1994: 132), як символізму відносин і поведінки (Parsons, 2008: 38–71). Тобто, інституту поколінь, що формує / устанавлює конструкт соціальних відносин, знаходить прояв у закріплених соціальних практиках мереж індивідів. І, *по-друге*, у фокусі інституціоналізації покоління, що представляє процеси закріплення оновлених соціокультурних вимі-

рів, устанавлення норм і порядків життєдіяльності, осучаснення звичаїв і традицій.

Такі фокуси інституціонального аналізу соціокультурного підходу дозволять сконструювати із складного переплетення поколінних суспільних зв'язків, явищ, процесів культурний образ, характерний для конкретної поколінної єдності, окреслити шляхи виявлення і структурування «зовнішніх» проявів інституційних поколінних змін у часі і просторі. Будуть сприяти пошуку відповідей на питання щодо визначення чинників культурного самостворення поколінних суб'єктів у соціально-історичному полі загальнокультурного простору. Адже, саме шляхами культури просувається процес інституціоналізації поколінь, саме основоположна національна / етнічна культура і осучаснені її виміри організують поколінну реальність, утворюють соціально-психологічні феномени суспільного життя. І, тому, формування теоретичного підґрунтя аналізу стає важливим кроком у конструюванні соціальної організації у дослідженні психології соціокультурної взаємодії поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згідно з окресленими шляхами пошуку соціокультурних першооснов вибудовування поколінної єдності були виокремлені наукові позиції щодо наступності культури у відповідності до закономірностей історичного розвитку (К. Маннгейм, Х. Ортега-і-Гассет), взаємопов'язаності оновлення культурної спадщини і міжпоколінних зв'язків (С. Айзенштадт, М. Мід), значущої впливовості на розвиток

суспільства конкретних представників поколінь (А. Тойнбі), закономірностей і обмежень циклічно змінних типів культур (П. А. Сорокіна), розуміння культури як цілісної узгодженої системи зв'язаних елементів, і їх функціоналу, що трансформується у соціально-історичному контексті (Б. Маліновського), розгляду родових, міжпоколінних відносин як механізмів утворення соціальних явищ (А. Редкліфф-Брауна), інституціональності людських відносин на підвалинах латентних культурних структур суспільства (Е. Тириак'яна), що дали змогу наголосити про важливість визначення макро- мікро- аспектів аналізу особливостей вибудовування культури поколінної єдності у процесах адаптації до вимог реальності.

Адже, у сучасному світі артикуляція особливостей конструювання системи буття поколінь виокремлює не тільки ідею існування поколінного формотворення суспільства, а й сприяє розкриттю питань культурного різноманіття і єдності. Дає змогу, по-перше, дослідження психології поколінності у парадигмі соціальної психології: як інтерпретації проблематики систем «особистостей, представників покоління, у світі, що змінюється», «покоління як мережі індивідів, у соціокультурних міжпоколінних перетинах», «суспільства як системи взаємопов'язаних поколінь». По-друге, визначення аспектів соціальних змін, що впливають на формування єдиної культури покоління — образу соціального світу. По-третє, розкриття психології взаємов-

пливів соціальних, культурних процесів на трансформації поколінного простору. Таким чином, сприяє побудуванню *моделі культури поколінної єдності*, шляхом інтеграції масиву наукового знання, з одного боку, щодо культурних артефактів, дієвих у безкінечному поколінному ланцюгу, і, з другого, визначення закономірностей формування історично актуальної культури під впливами часу і простору.

Мета статті полягає у вибудовуванні теоретичних основ аналізу культури поколінної єдності у контексті методології соціокультурного підходу. Для реалізації мети артикульовані завдання: 1. Обґрунтувати конструкт культури поколінної єдності і визначити параметри культурного життя покоління. 2. Окреслити і здійснити теоретичний аналіз основних коридорів проблем вибудовування культури поколінної єдності у контексті зовнішніх соціокультурних і внутрішньо поколінних інтеграційних факторів.

Основний текст статті. На підставі висунутого припущення, за яким *закріплення* оновлених соціокультурних вимірів — *інституалізація* є процесом, що сприяє вибудовуванню агрегованих поколінних акторів, а *поколінний інститут* означає *форму перетворення* осучаснених практик мережі індивідів у звички, принципи організації взаємодій, поведінкові обмеження і форми міжпоколінних зв'язків, що знаходять свою реалізацію у *культурі поколінної єдності*, виникла необхідність теоретичного обґрунтування і детального опрацювання питань її формування. А саме,

визначення *параметрів* культурного життя поколінь, що можуть розкрити ознаки, характерні для конкретного покоління, які й дадуть можливість (1) виявити особливості субкультурної поколінної динаміки; (2) проаналізувати соціокультурні процеси становлення, розквіту, згасання поколінь; (3) визначити особливості міжкультурної комунікації; (4) виокремити чинники поколінної культурної інтеграції; (5) конкретизувати форми поколінної взаємодії, коридори культурних проблем, бар'єри і засоби їх подолання у соціально-психологічному просторі поколінної реальності.

У процесі побудування теоретичної моделі культури поколінної єдності були виокремлені параметри, співвіднесені з *публічними, соціально-психологічними, соціокультурними основами*, зв'язані з реальністю життя покоління, соціальною і культурною сутністю покоління, означенням, віддзеркаленням того, що, по-перше, «знаходиться на поверхні», тобто того, що є доступним для сприймання, але не завжди є усвідомленим, і по-друге, з показниками неповторного феномену, утвореного «своєю історією», «своім часом», «своім соціумом», «своєю культурою». Відштовхуючись від того, що поколінна ідентичність і як усвідомлена приналежність втілення притаманних властивостей передбачає культурну самоідентифікацію по відношенню до інших поколінь, виокремлені параметри культурних ознак конкретного покоління, були розглянуті як нарис культурних рис актора, від-

мінного від інших, як вибудовування несвідомого, але проявленого «образу» покоління. І, хоча, запропоновані культурні шари параметрів були зазначені, як такі, що відповідають прояву особливостей кожного покоління, було враховано, що лише у випадку здійснення комплексного аналізу показників, будуть підстави для висновків щодо причетності окремих індивідів до конкретного покоління. Адже, множинність культурних рис – публічно зовнішніх і традиційно сталих, підсвідомо означених і свідомо констатованих вибудовуються у форму, що має діапазон прояву від зовнішньо презентованої до історично традиційної; з проміжним шаром поколінних настанов, уявлень, цінностей, як лакмусу культури поколінної єдності (див. Табл. 1).

Враховуючи, що, апріорі, по-перше, покоління складають люди, що не є тотожними за своїми соціально-психологічними характеристиками, але є народженими в певних соціально-історичних умовах, настанови, уявлення, цінності яких оформлюються у контексті реального змісту історії, а базові соціокультурні ознаки набувають прояву як очевидні і незаперечні, тобто практично незмінні, у безмежній історії поколінного ланцюгу. По-друге, диференціація «своїх - інших» в реальних взаємодіях поколінь представляє складний процес, генералізований за стереотипами сприймання і суспільного оформлення, для систематизації образів культурної стратифікації поколінь Молоді, Зрілих, Поважних (похилого віку), групи параметрів культурних

ознак поколінної єдності були проаналізовані у підгрупах. Так, у базовому шарі – групі *соціокультурних параметрів поколінної єдності* були виокремлені підгрупи ознак гнучкі до вимог часу, але стабільні у проявах поколіннями минулого і сучасного: *культурно-історичних, соціальних і культурно-образних (етнічних) параметрів*, що давали можливість виокремити відносно стабільні культурні структури: *культурних смислів і культурної пам'яті поколінь*. Адже, поколінна культура в історичному контексті знаходить свій прояв у мережевій / індивідуальній свідомості, здійс-

нює формуючі впливи на поведінку в рамках відтвореного соціального досвіду, пережитих вражень.

Тобто, *культурно-історичні параметри* поколінь, що в умовах мінливості суспільних настроїв, уявлень, історичних впливів, можуть бути означені основоположними соціокультурними константами. На основі яких (відповідно епохальним запитам) й утворюються новітні форми відносин, буття, реальності. Але, комплексний аналіз процесів конструювання *культурних смислів* майбутнього і реконструкції минулого є неможливим без

Таблиця 1.

МОДЕЛЬ КУЛЬТУРИ ПОКОЛІННОЇ ЄДНОСТІ

Публічні параметри поколінної єдності				
Просторові		Практичні		Організаційні
Технологічний прогрес та інновації Архітектура Символи, ритуали, міфи Трудова діяльність		Емоції Актуальні потреби Мотиви Мовлення		Зразки поведінки Стиль одягу Уподобання харчування
Соціально-психологічні параметри поколінної єдності				
Соціальні настанови (аттит'юд)		Соціальні уявлення		Цінності
Когнітивні Афективні Конативні		Центральні Периферичні		Соціальні цінності Особистісні цінності
Соціокультурні параметри поколінної єдності				
Культурно-історичні		Соціальні		Культурно-образні
Культурні поколінні смисли Культурні міжпоколінні смисли		Відносини і практики	Хронотоп профанний і глобальний	Звичаї Традиції Міфи Легенди

врахування, з одного боку, «довготривалої пам'яті поколінь» – культурної історичної пам'яті безкінечного поколінного ланцюгу або, з іншого, «короткочасної» – культурної актуальної пам'яті «живих» поколінь Молоді, Зрілих, Поважних, що забезпечує трансляцію досвіду мовою культури – культурними смислами.

У другу підгрупу увійшли соціальні параметри поколінних відносин і практик у просторово-часовому потоці історій профанного та глобального хронотопу. Інакше кажучи, соціальні артефакти простору і часу поколінь, що пройшли випробування минулим і сучасним, мають перспективи існування у майбутньому – своє втілення у поколінних практиках інших часів. Такий ракурс аналізу профанного хронотопу, важливий у виборі сценаріїв функціонування, дозволить виокремити параметри поколінної єдності не з позиції економічно-політичного, а побутової організації повсякденності, її ритмів і послідовності подій. Розкрити історію життя, що відходить від контексту глобальних соціальних пертурбацій, але виокремлює часопростір де нема подій – лише повторення буття в часі днів, тижнів, місяців, років (Bahtin, 1975: 11). В таких колах повторів й артикуюються приховані значущі параметри побутових практик і дієвих відносин, усталені уявлення про поколінний простір, утворений повсякденним життям: родинний, мовний, навчальний, сімейний, місцевий, робочий, відпочинку та ін. – простір профанного хронотопу, що розкриває

елементи, задіяні у побутових практиках. Відповідно, у ракурсі глобального хронотопу було запропоноване здійснення аналізу (1) функціональних зон повсякденності, що розширюють координати практик включення поколінь у глобально-світові процеси відносин із світом; (2) перенесення поколінних профанних культурних тенденцій на загально світові потоки соціальних змін, і, в свою чергу, трансфер впливів глобально-світового змінення на повсякденність поколінного. Таким чином, аналіз профанних і глобальних поколінних соціальних параметрів у просторі і часі ареалу проживання дасть можливість окреслення основ самоідентифікації покоління: у зіткненнях і переплетенні внутрішнього – профанного і зовнішнього – глобально-світового.

Відштовхуючись від того, що етнічна культура зв'язує покоління спільними похідними основами, територіальним обмеженням (ареалом проживання), історично утвореними побутовими звичками, що зберігають наступність, стійкість, як в горизонтальній площині – в середині покоління, так і в вертикальній – міжпоколінній у формі звичаїв, традицій, було визначено за доцільне виокремлення у підгрупі культурно-образних параметрів історично утворені стереотипи особливостей взаємовідносин і спілкування. Які можуть бути означені як етнічні особливості перебігу психічних процесів, емоційних станів, впливають на формування світогляду представників «свого» покоління, предків та потомків. Адже, сформовані на етнокультурному фоні уявлення і

відчуття, "записані" у традиціях та звичаях, несуть під собою основи моралі, предків, їх розуміння світоустрою, етичні норми і стандарти, збережені у часі. І хоча етнічні тексти, переважно, не мають теоретичного обґрунтування, а актори втрачають, поступово, усвідомлення цілей і пояснення необхідності й доцільності певних дій, залишається незмінним лише алгоритм виконання. Адже, свідомість утримує ритуали, звичаї, традиції – як кодекс первинних норм, правил, моралі; культурні *етнічні звичаї* несуть інформацію щодо правил поведінки, заснованих на звичках; *традиції* – утримують у певних рамках суспільні відносини, тим самим виконують роль стабілізаторів. Саме тому, для означення етнокультурних параметрів поколінної єдності було сфокусовано увагу на *традиціях, звичаях, міфах* сучасних, утворених у новому часі, і тих, що передаються з покоління в покоління. На підставі чого представлені, не завжди усвідомлені, але функціональні у взаємодіях соціокультурні параметри, дадуть змогу вибудувати базові культурні ознаки, що оновлюються відповідно суспільно-історичних запитів, але зберігають основоположний конструкт культури окресленого простору поколінь. У цих оновлених рисах, на нашу думку, й полягають складнопомітні показники ідентифікації поколінь, культурно-природні у ареалі проживання і незаперечні у новому часі, які виконують функцію диференціації поколінь.

З іншого боку, протилежні – *публічні параметри ознаки* поколінної єдності були

виокремлені як такі, що артикулюють емоційний фон, особливості сприймання соціального простору, характерні мовні прояви і зовнішні суспільні та індивідуальні атрибути поколінь, за якими, носії культури здійснюють презентацію всесвіту своєї автентичності у публічному ракурсі. Тобто, було припущено, що за зовнішніми параметрами, доступними, на перший погляд, але складними для трактування без комплексного аналізу інших показників поколінної єдності, може бути здійснено лише нарис контуру поколінної публічності. Того, що характеризує «поверхневу» суспільну діяльність, доступну для спостереження, «відкриту» поколінність у (1) *просторовому аспекті* (технологічного прогресу та інновацій, архітектури, символів, ритуалів, міфів, трудової діяльності та ін.), (2) *практичному* (емоцій, особливостей сприймання, мовлення, актуальних потреб, мотивів та ін.), (3) *організаційному* (зразків поведінки, стилю одягу, уподобань у харчуванні та ін.). Але, культурні артефакти, не обов'язково матеріальні, але утворені поколінням в часи активного функціонування, й є тими факторами, що опосередковують культурний зовнішній прояв покоління. Адже, кожний етап поколінного життя супроводжується певними новоутвореннями психологічного, соціального, суспільного, державного та ін. планів., і, відповідно, зовнішніми проявами. Але, свідоме / несвідоме трактування публічних показників у міжпоколінній взаємодії знаходиться в площині – психологічного. Тому проміжною ланкою зовнішніх

публічних і не поверхневих соціокультурних параметрів було визначено соціально-психологічні особливості, на основі яких, за припущенням, вибудовуються поколінні практики у суспільстві: соціальні настанови (аттит'юд), соціальні уявлення, цінності. Тобто, показники усвідомленого знання поколінної культури, і саме, норми і правила життя, яких дотримується покоління.

Але, необхідно зазначити, що соціально-психологічні параметри, вибудовані у потоках змін реальності по відношенню до набутих знань-досвідів, тобто культури покоління, укладаються у характерні системи світосприймання і відповідні сценарії взаємодій з «Іншими», стають, як засобом об'єднання покоління, так, і визначають міжпоколінні дистанції. Адже культура акторів формується у різних умовах, у різні часи, і соціально-психологічні параметри є не тільки характерними ознаками покоління, формою об'єднання, характерним відношенням до життя у суспільстві, але й рухом від поколінного прояву загальних соціальних позицій до окремих – індивідуальних. Позицій, у яких індивіди програють загальнопоколінні тенденції, не повторюють їх, а рухаються у їх потоці, зберігають загальні принципи дій, реакцій, відносин, утворюють неповторні сценарії. Тому, аналіз і визначення особливостей формування, прояву і реалізації соціально-психологічних параметрів поколінної єдності було означено необхідним елементом, що дозволить об'єднати три групи параметрів ознак покоління: (1) соціоку-

льтурних параметрів, як базової фундаментальної культури; (2) соціально-психологічних параметрів, проявлених у настановах, уявленнях, цілях соціальних взаємодій і (3) публічних параметрів втілення покоління у соціокультурну міжпоколінну взаємодію.

Таким чином, було *припущено*, що ознаки поколінної єдності є синтезом зовнішніх, тобто публічних параметрів, соціально-психологічних й базових — соціокультурних. Але при здійсненні аналізу особливостей їх формування необхідно буде враховувати взаємозалежність і взаємовпливовість показників й оманливу доступність трактування окремих соціальних шарів у світі, що змінюється. Адже, *поколінна єдність*, як основа образів – «портретів» поколінь, у «театрі» соціальних взаємодій, за припущенням соціально-психологічної концепції соціокультурної взаємодії поколінь, була означена як така, що впливає на координацію *форм відносин* акторів, визначає рухи взаємного обміну інформаціями, знаннями, досвідом, значеннями і смислами, відповідно соціальних позицій, статусів, положень та ролей у суспільстві; впливає на вибудову соціальної структури, відносини, траєкторії функціональних суспільних змін, проявляє себе у поколінних інститутах. Тому, для здійснення аналізу соціальної взаємодії акторів — носіїв субкультур, буде важливо розрізняти характерні прояви у часі, мірах усвідомлення, засобах транслювання інформації і способах досягнення поставлених цілей; адже інституалізовані, тобто, установлені ак-

туальні порядки, норми у суспільстві конкретного часу, знаходять своє закріплення (набуття форми інституту покоління) у вигляді звичаїв і порядків, «замовлених» умовами життя. І, головне, опосередковують, з одного боку, безперервні зміни *змістовності культури* — переплетення субкультур конкретних поколінь і, з другого, визначають межі — кордони впливів субкультур, через виокремлення і вирішення проблем, що стосуються адаптації до навколишнього середовища, мережевої інтеграції, трансформації уявлень про реальність, час і простір та ін..

Наступним етапом вибудовування теоретичної конструкції культури *поколінної єдності* було визначено окреслення основних *коридорів проблем поколінного існування у суспільстві*, тобто соціально-історичних шляхів змін поколінних смислів, що відбуваються під впливами зовнішніх соціокультурних і внутрішньо поколінних інтеграційних факторів. *Першим коридором* поколінної соціокультурної проблематики становлення було визначено *безперервні зміни умов існування*, що підводять акторів до перебудови форм міжпоколінних взаємодій. Іншими словами, покоління у часи свого становлення і досягнення соціального домінування (природно, а іноді вимушено), були зазначені як такі, що утворюють автентичну поколінну культуру цінностей, смислів, мовлення, соціальних практик і позиціонування, уявлень і настанов... Але, утворена субкультура, дієва в середовищі представників покоління, втрачає свою доцільність за ме-

жами мережі, і зникає у просторах інших поколінь. Адже атрибути, артефакти, параметри поколінної субкультури пов'язані з суспільно-історичними процесами поколінного самостворення. І лише, відповідно історичних вимог, розкриваються наміри-інтенції, розуміння ситуацій, сприймання і реакції — вибудовується культура існування. А саме, (1) поступово, свідомо / несвідомо покоління означає *мету і смисли* буття. Шукає відповіді на питання: «Що (необхідно для життєдіяльності)?», «Як (досягти оптимального)?». (2) Вибудовується абстрактна *місія*, неусвідомлена на загально мережевому рівні поколінного існування. Але, для отримання статусу поколінної мети, зусиллями провідних представників покоління набуває оформлення у *мовному і стратегічному аспектах*, як артикуляція глобальних соціально-історичних задач. Тобто, артикуються питання «Для чого (необхідне здійснення певних дій у соціальних відносинах)?», «Яким чином (є можливим досягнення мети)?», «Як (зберегти «обличчя» у міжпоколінних взаємодіях)?», «Які тактики і стратегії досягнення мети (у майбутній соціальній реальності)?». (3) Поступово кристалізуються дієві *засоби і способи*, що будуть прийнятними у поколінній субкультурі. А саме, за допомогою соціально-історичних «фільтрів» культурного «відкидання» *недієвих і новоутворення «необхідних» засобів і способів* взаємодії, здійснюється природна категоризація доцільного у реальності і часі минулого, як неактуального, застарілого, *недієвого*. Набувають

форм за культурними (субкультурними) уявленнями акторів дієві регулятори соціальних практик у відносинах. (4) Покоління *утворює* культурні елементи, що стають *інтеграційним культурним артефактом* і «виокремлюють» як «виштовхують» нефункціональне у нормах, правилах, субкультурі за оновленою культурною системою, для досягнення мети (виконання місії покоління).

Таким чином, у континуумі змін зовнішнього середовища оформлені покоління уявлення щодо *мети і смислів* буття, *мовні і стратегічні* прояви *засобів і способів* досягнення мети, *утворення інтеграційних культурних артефактів* можуть бути означені підставами, з одного боку, можливих поколінних культурних розривів, тобто, стикання утворених в різних соціально-історичних умовах субкультур поколінь (Молоді, Зрілих – людей середнього віку, Поважних – людей похилого віку), з іншого, потенціалів отримання нових досвідів як у горизонтальній (внутрішньо поколінно), так і вертикальній (міжпоколінній) площині, і утворення неподільного соціуму переплетених субкультур соціальних елементів (поколінь). Саме у таких суспільних рухах *культура* представляє феномен, що є результатом з'єднання поколінних субкультур – продуктів часу і простору, проявів форм реалізованих можливостей.

Другим суспільним коридором проблем, через який проходить покоління може бути означено процес *формування культурних артефактів часу і простору* покоління. Як *інте-*

рпретативних втілень всечасових культурних форм в актуальні умови існування і *передумов* *конструювання* соціокультурних вимірів епохи. Так, враховуючи, що культурні артефакти різних поколінних епох не можуть бути ідентичні, але мають за основу вихідну форму національної / етнічної культури, стає необхідним звернення у дослідженні до варіабельності відновлення початкових форм, тобто визначення факторів, що впливають на збереження традицій (обрядів, ритуалів, міфів) і їх оновлення у мережевому сприйманні реальності. У такому ракурсі питання *формування культурних артефактів* може бути розкрито, поперше, через поколінне приймання похідних культурних форм і, по-друге, через їх суб'єктивні інтерпретації культурних смислів, їх динаміку сприймання дійсності і її відтворення у актуальних тенденціях моди, смаків, відносин. Але, й *інтерпретативні культурні артефакти* *можуть*, у свою чергу, бути визначені формою існування культурних феноменів, адже (Krasnoglazov, 1995) термін життя будь-якої культурної форми, тобто період збереження її соціальної актуальності, обчислюється довжиною її триваючих інтерпретацій в процесі відтворення, сприйняття, описів, оцінювання і т.п. в якості *культурних артефактів*. Але мережеві поколінні інтерпретації, що мають зв'язки не тільки з базовими культурними позиціями, але й з абстрактними категоріями їх актуального часу, можуть бути визначені і як похідні від утворених (актуальних часу) уявлень про природу людського існування; і як гли-

бинні зміни свідомості, що опосередковують формування групових базових уявлень: природи реальності і істини, часу і простору, людяності, діяльності, відносин та ін. (Sheyn, 2002). Що підтверджує тезис Дж. Солка і Е. Х. Шейна про те, що *узурпація* одною з культур домінуючих позицій, *сприяє*, а *відстоювання* позицій культурами *заважає* утворенню нових культурних груп, і, саме, поколінних культур (Sheyn, 2002; Salk, 1992).

Третій коридор можливих соціокультурних проблем покоління утворюють стабільні і оновлені уявлення щодо дієвих *форм міжкультурних взаємодій*. Об'єктивно-закономірний характер їх вибудовування обумовлюється природними процесами збереження і оновлення традицій за вимогами часу. Це утворює підстави для означення міжкультурної взаємодії невід'ємним елементом функціонування соціальних поколінних систем, а їх форми і прояви — результатами змін (еволюційних, революційних, розвитку і занепаду) життєдіяльності суспільств. Крім того, якщо трактувати *культуру* як багатовимірний феномен, що охоплює всі сфери життя покоління, а *взаємодію* як взаємну обумовленість суб'єктів і їх зв'язки у процесах безпосередніх або опосередкованих впливів. То, на підставі того, що у *суспільстві* одночасово існує тричотири покоління, які пройшли / проходять етапи свого становлення за різних умов, опрацьовують дієві патерни соціальних практик (тобто, вибудовують культурну змістовність і функціональність, утворюють стандарти між-

поколінних зв'язків, підпорядковуються певній ієрархії, ситуативній, тимчасовій, але необхідній і дієвій в конкретних умовах), стає необхідним дослідження питання значення у культурних взаємодіях змін соціокультурних характеристик акторів (активізації певних якостей, необхідних за умовами часу і простору) і осучаснення форм взаємодій (як доцільних і дієвих), співвіднесених з організацією життєдіяльності. Адже, згідно із запропонованими у науковому просторі критеріями позитивно-негативних впливів соціальні взаємодії здійснюються за сценаріями *сприяння розвитку, асиміляції (поглинання), пригнічення* (Kolesin, 1999; Berger, 2004; Giddens, 2004; Astafeva & Avanesova, 2003; Hall, 1992). При цьому, для розширення характеристик, дієвих лише для типології біологічних популяцій, у соціокультурний аналіз було визначено за доцільне введення *критерію свідомого позиціонування*, тобто, презентації соціальної позиції у суспільстві (ціннісних орієнтацій, настанов, уявлень, еспектацій, соціальних практик та ін.) і *свідомо-ілюзорного світосприймання*, як сприймання міфічності світу, де носіями культурних міфів (утворених впродовж життя) й є покоління. У такому ракурсі аналізу співіснування / зіткнення / протидія міфів і соціальних позицій й можуть бути визначені факторами, що опосередковують форми соціокультурних взаємодій. Тому, для артикуляції форм міжкультурних взаємодій важливим є введення в дослідження аналізу поколінних позицій і світосприймання. Але за кожним сценарієм

міжпоколінної взаємодії існують як перспективи відносин за стратегіями конфронтації, перманентного конфлікту, дистанціювання, взаємної ізоляції, сепарації, маргіналізації, інтеграції та ін., так і дієві механізми соціальної регуляції. Адже у процесах соціокультурної самоорганізації інститутів поколінь – установаження і закріплення культурних форм життєдіяльності, проходять потоки інформаційних міжпоколінних обмінів, вибудовування і руйнування бар'єрів відносин, виокремлюються культурні протиріччя і оновлюються принципи існування у соціально-психологічному просторі. Виникає необхідність здійснення регулювання поколінних зв'язків – підведення взаємодій до передбачуваних, зрозумілих акторам форм, засобами, по-перше, соціального контролю (відповідності дій соціальним вимогам і очікуванням); по-друге, співвіднесення поколінних і загальносупільних норм і правил існування (Parsons, 1993); по-третє, артикуляції цілераціональних дій (прийнятих практик на шляхах досягнення мети) (Veber, 1990); по-четверте, усвідомлення і врахування існування надіндивідуальної соціокультурної реальності кожного покоління (вибудованої системи поколінних смислів і значень) (Sorokin, 1992). Це дасть можливість визначити впливовість *соціальної регуляції* міжкультурних взаємодій як необхідного елементу конструювання поколінного простору. У якому з *свідомим позиціонуванням і свідомо-ілюзорним світосприйманням* покоління вибудовує дієві, у конкретному часі і просторі,

форми взаємодій.

Висновки проведеного дослідження

Представлене теоретичне обґрунтування вибудовування *культури поколінної єдності*, дозволило говорити про доцільність і можливість здійснення соціально-психологічного аналізу динамічних процесів поколінних субкультур у горизонтальних і вертикальних площинах соціально-психологічного простору. Спираючись на те, що передумовою актуалізації досліджень соціокультурної реальності різних поколінь стає не тільки необхідність вивчення поколінних суб'єктів, а й розуміння змін, що відбуваються у культурі «нових» поколінь. А, саме, постає необхідність (1) виокремлення чинників, що виконують функцію об'єднання безлічі індивідів що перебувають у зв'язках, вибудовують типові соціальні практики відносин у поколінні інститути; (2) артикуляції процесів взаємодій агрегованих суб'єктів у середині і поза межами мереж; (3) особливостей взаємовпливів поколінних субкультур; (4) інтеграції поколінних субкультур у соціокультурні виміри історичного часу і простору.

Проведення запропонованого соціально-психологічного аналізу психології поколінної єдності дасть змогу конкретизувати як і на що впливають новоутворення часу і простору, які відбуваються зміни у культурному світобаченні поколінь. Адже, суспільні культурні оновлення представляють собою не лише від-

луння вибудованих субкультур, що функціонують в поколінній мережі і розповсюджуються за її межі, але й виокремлюють, поперше, (1) (умовно негативні) тенденції руйнування минулого і конструювання майбутнього; (2) субкультурні феномени, що започатковують особливості оновлених форм міжпоколінних взаємодій; (3) визначають проблеми і протиріччя процесів глобалізації, що опосередковують культурну інтеграцію і уніфікацію. По-друге, актуалізують необхідність подальшого вивчення всечасової проблематики міжпоколінного непорозуміння в соціально-історичному аспекті існування «паралельних» культур – продуктів епох. В яких культурні утворення це лише паралельні рухи вибудованих поколінних систем (Молоді, Зрілих, Людей похилого віку), актуальних і дієвих в обмежений час, але не універсальних і всечасових. Саме тому запропонована модель здійснення аналізу психології поколінної єдності стає доцільною, адже в аспекті того, що спробу тримання культурних патернів поколінь, які залишають часи свого домінування, як правило, залишаються невдалими, але можуть бути дослідженні з позиції аналізу *вимог-викликів часів*, в яких формується покоління Молоді, і виокремлення причин спротиву культурним перетворенням поколінь, що вже пройшли етапи становлення і розквіту.

Перспективи подальших досліджень.

Без сумнівів, за причиною, що представлені погляди щодо здійснення вивчення культури поколінної єдності у контексті соціокультур-

ного підходу, мають певну незавершеність і для забезпечення інтеграції представлених позицій у наукову площину, потребують детальної перевірки як за змістом, так і за межами застосування у сфері психології соціокультурної взаємодії, перспективами подальших досліджень є етапи перевірки і уточнення фактами, випробування практикою і побудування соціально-психологічної теорії соціокультурної взаємодії поколінь.

References:

- Reznik Yu. M. (2008). *Sotsiokulturniy podhod kak metodologiya issledovaniy otechestvennyye issledovaniya [Socio-cultural approach as a research methodology domestic research]* Voprosy sotsialnoy teorii.. Tom II. Vyp. 1(2), str. 305-328. [in Russian].
- Giddens E. (1989). *Sociology*. Oxford., P. 381. Po stat'e K. YU. Mihaleva, N. L. Polyakova, *Koncepciya social'nogo instituta v sociologicheskoy teorii [Concept of social institute in sociological theory]* // Vestnik, Sociologiya i politologiya, № 2, ser. 18, s. 117–132, 2012. [in Russian].
- Giddens E. (1994). *Sociologiya, Sociol. Issledovaniya*, № 2, s. 129–138, Dostupno : http://ecsocman.hse.ru/data/540/189/1217/020_Giddens.pdf [in English]
- Parsons T. , *Social'nye sistemy [Social systems]*, Voprosy social'noj teorii, t. II, vyp. 1(2), s. 38–71, 2008. [in Russian]
- Bahtin M. M. *Formyi vremeni i hronotopa v romane "Ocherki po istoricheskoy poetike". Gl. X. Zaklyuchitelnyye zamechaniya [Forms of time and chronotope in the novel "Essays on historical poetics." Ch. X. Concluding remarks]*. <http://>

- www.infoliolib.info/philol/bahtin/hronotop10.html [in Russian]
- Krasnoglazov A. B. (1995). *Funktsionirovanie artefakta v kulturno-semantich. prostranstve. [The functioning of the artifact in the cultural-semantic space]*. Avtoref. dis. d-ra nauk. M., 1995; FlierA.Ya. Kulturogenез. M. https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/216/%D0%90%D0%A0%D0%A2%D0%95%D0%A4%D0%90%D0%9A%D0%A2 [in Russian]
- Sheyn E. X. (2002). *Organizatsionnaya kultura i liderstvo [Organizational Culture and Leadership]*/ Per. s angl. pod red. V. A. Spivaka. SPb: Piter, 336 s: str. 100. [in Russian]
- Salk J. E. International Shared Management Joint Venture Teams: Their Development Patterns, Challenges, and Possibilities.* Unpublished Ph.D. dissertation, Sloan School of Management, Massachusetts Institute of Technology, 1992. [in English]
- Kolesin I. D. (1999). *Podhody k izucheniyu sotsiokulturnykh protsessov [Approaches to the study of socio-cultural processes]* // Sotsiologicheskie issledovaniya. # 1., s. 132. [in Russian]
- Bock Ph. K. (Ed.). (1970). *Culture Shock. A Reader in Modern Cultural Anthropology.* - N.Y.. [in English]
- Berger P. L. (2004). *Kulturnaya dinamika globalizatsii [Cultural dynamics of globalization]*. Многоликая глобализация: Культурное разнообразие в современном мире / Под ред. П.Бергера и С. Хантингтона: Пер. с англ. М. [in Russian]
- Giddens A. (2004). *Uskolzayuschiy mir: kak globalizatsiya izmenyaet nashu zhizn [Escaping the world. How globalization is changing our lives.]*. М.: Izdatelstvo «Ves Mir». 120 s. [in Russian]
- Astafeva O. N., Avanesova G.A. (2003). *Vzaimodeystvie kultur [Cultural interaction]*. Globalistika: Entsiklopediya. Gl. red. i sostav. I.I. Mazur i A.N. Chumakov; TsNPP «Dialog». М. [in Russian]
- Hall S. (1992). The question of cultural identity' in Hall, S.et. al. (ed), *Modernity and its Future*. Cambridge. [in English]
- Parsons T. *Ponyatie obschestva: komponenty i ih vzaimootnosheniya [The concept of society: components and their relationships]*. THESIS. 1993. Т. 1, vyip. 2. str. 94 -122 <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-t-parsonsa-kak-instrument-teoreticheskogo-analiza-sotsialnogo-vzaimodeystviya-v-sisteme-upravleniya-kadrami-organizatsiy> [in Russian]
- Veber M. (1990). *Izbrannyye proizvedeniya [Selected Works]*. Pod red. Yu.Davyidova. М., 1990. [in Russian]
- Sorokin P. A. *Chelovek. Tsivilizatsiya. Obschestvo [Man. Civilization. Society]*. <http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elclosed/sorokin.pdf>

Nataliia Dovgan

Ph.D in psychology, doctoral student of the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukrain, Kyiv (Ukraine)

THE CULTURE OF A GENERATIONAL UNITY: THE SOCIAL-CULTURAL APPROACH

ABSTRACT

The theoretical basis for the analysis of generations' culture is substantiated based on the methodology of the social-cultural approach. The generational culture is presented as a unity, which study, on the one hand, reveals culture as a form of formation and existence of norms and rules applied by social organization of people's

life; on the other, discloses institutional and non-institutional aspects of the generational reality. The assumption is made that *institutionalization*, which means fixation of newly changed socio-cultural dimensions, is a process promoting the formation of aggregated generative actors, and a *generational institution* means the transformation of individuals' modern practices into habits, the organizational principles of interactions, behavioural limitations and the forms of intergenerational relations.

The *model of the culture of a generational unity* is theoretically substantiated. The possible cultural life parameters, specific for a generation, are determined and correlated with the *public*, *social-psychological*, *social-cultural* foundations. The basic layer is a group of socio-cultural characteristics of a generational unity; here, subgroups of the features that are flexible to time requirements, but stable as for their manifestations in the past and modern generations are determined as well as their cultural-historical, social and cultural-figurative (ethnic) parameters. The opposite, public, parameters of generational unity features are revealed also. They determine the emotional background, the peculiarities of social space perception, typical language manifestations and external social and individual attributes of generations. The idea is argued that the analysis and determination of the formation, manifestations and realization of social-psychological characteristics of the generational unity allow us to define three groups of generational parameters, namely: (1) social-cultural parameters as the

basic fundamental culture; (2) social-psychological parameters, manifested in the attitudes, representations, goals of social interactions and (3) public parameters, implementing a generation in social-cultural inter-generational interactions.

The main problematic channels of generational existence in society are outlined, these channels are understood as social-historical changes of meanings characteristic for a generation that take place under influences of external social-cultural and internal generational integrative factors. The *first channel*, revealing social-cultural problems of generation formation, is continuous changes in existential conditions that lead the actors to reorganize forms of their inter-generational interactions. The *second public channel*, through which a generation passes, is formation of cultural artefacts of the generational time and space. These cultural artefacts are interpretive embodiments in actual conditions of all-time cultural forms, and that are prerequisites for the construction of socio-cultural dimensions of the era. The *third channel* of possible generational social-cultural problems means stable and newly formed ideas about effective forms of intercultural interactions, which objective formation is conditioned by the natural processes of tradition preservation and updating according to the requirements of time.

During the further research, the above views for research on the culture of a generational unity within the social-cultural approach will be verified as for their content as well as beyond the

limits of the psychology of social-cultural interactions.

Key words: generation, unity, culture, parameters, cultural foundations, problematic channels.

Довгань Наталия Александровна

Кандидат психологических наук, докторант Института социальной и политической психологии Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев (Украина)

КУЛЬТУРА ПОКОЛЕННОГО ЕДИНСТВА: СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ ПОДХОД

АННОТАЦИЯ

Обоснована целесообразность выстраивания теоретических основ анализа культуры поколений в контексте методологии социокультурного подхода. Представлено культуру поколений как единство, исследование которого, с одной стороны, предполагает изучение репрезентации культуры как формы существования, конструирования актуальных норм и правил социальной организации жизнедеятельности; с другой – раскрытия институциональных и не институциональных сторон реальности поколения. Выдвинуто предположение, согласно которому институализация, т.е. закрепление обновленных социокультурных измерений является процессом, способствует выстраиванию агрегированных поколенных актеров, а поколенный институт очерчивает пути преобразования осовремененных практик сети индивидов в привычки, принципы

организации взаимодействий, поведенческие ограничения и формы связей между поколениями.

Теоретически обоснована модель культуры поколенного единства. Определены возможные для, конкретного поколения, параметры культурной жизни, соотнесенные с публичными, социально-психологическими, социокультурными основами. В группе социокультурных параметров поколенного единства были выделены подгруппы признаков гибких к требованиям времени, но стабильных в проявлениях поколениями прошлого и настоящего: культурно-исторических, социальных и культурно-образных (этнических) параметров. Раскрыты противоположные – публичные параметры признаков поколенного единства. Которые определяют эмоциональный фон, особенности восприятия социального пространства, характерные речевые проявления и внешние общественные и индивидуальные атрибуты поколений. Отстаивается мнение, что анализ и определение особенностей формирования, проявления и реализации социально-психологических параметров поколенного единства является необходимым элементом исследовательской работы, позволяет объединять три группы параметров признаков поколения. А именно: (1) социокультурных параметров, как базовой фундаментальной культуры; (2) социально-психологических параметров, проявленных в установках, представлениях, целях социальных взаимодействий и (3) публичных параметров образа поколения в

социокультурном міжпоколеннєму взаємодії.

Визначено основні коридори проблем реальності поколінь, як соціально-історических шляхів зміни значень, що виникають під впливом зовнішніх соціокультурних і внутрішніх поколінь інтеграційних факторів. Першим коридором соціокультурних проблем покоління були визначені неперервні зміни умов існування, які підводять акторів до перебудови форм міжпоколінь взаємодій. Другим суспільним коридором проблем визначено процес формування культурних артефактів часу і простору покоління. Як інтерпретативних втілень загальночасових культурних форм в актуальні умови існування і передумови конструювання соціокультурних вимірювань епохи. Третім коридором можливих соціокультурних проблем покоління визначено стабільні (в часі минулого) і оновлені (в часі теперішнього) дійсні форми міжкультурних взаємодій. Об'єктивно закономірний характер вираження яких визначається природними процесами збереження традицій і їх оновленням, в відповідності з вимогами часу.

Перспективами подальших досліджень визначено етапи перевірки як за змістом, так і відносно меж їх застосування в області психології соціокультурного взаємодія представлених згля-

дов до виконання вивчення культури поколінь єдності в контексті соціокультурного підходу.

Ключові слова: покоління, єдність, культура, параметри, культурні основи, коридори проблем.

Дата отримання статті: 05.09.2019

Дата рекомендації до друку: 26.09.2019

Дата оприлюднення: 30.09.2019